

міміка, хоровий спів, камерний ансамбль тощо. Серед викладачів школи були видатні діячі української культури: Лисенко, (ф-но); Мишуга, Муравйова, Зотова (спів); Старицька (драма); Любомирський (теорія) та ін.

Отже, піднесення мистецької освіти в навчальних закладах другої половини XIX ст. зумовило розмежування музичної освіти на спеціальну і загальну, в наслідок чого відкриваються музичні училища, численні музичні школи, класи та курси. Загальний культурний, мистецький та освітній розвиток суспільства стимулював відкриття вищих музичних закладів – консерваторій в Києві, Харкові та Одесі.

Аналіз історичної еволюції професійної вокальної освіти в Україні в другій половині XIX – на початку XX ст. дає змогу розкрити актуальні для сьогодення національні тенденції музичної освіти, які в зазначений період постійно збагачувались та вдосконалювались. Звернення до історії є конче важливим в період відродження національних культурних цінностей, адже відбувається творчий синтез досягнень сучасної педагогіки та історико-педагогічного досвіду минулого, що дає можливість здійснити обґрунтоване прогнозування розвитку музичної освіти, зокрема вокальної.

Література

1. Гнидь Б.П. Історія вокального мистецтва. – К.: НМАУ, 1997. – 320 с.
2. Гордійчук М.М. Становлення українського музичного театру і критика. – К.: Муз. Укр., 1991. – 157 с.
3. Історія Української культури / Заг. ред. І.Крип'якевича. – Л.: Либідь, 1994. – 656 с.
4. Розенберг Р. Музична Одеса. – Одеса, 1995. – 160 с.
5. Цвігун О.А. Розвиток музичної освіти в навчальних закладах Києва (друга пол. XIX – початок XX ст.). – К., 2000. – 178 с.

Єфименко М.П.

Запорізький державний університет

СЕМІНАР У СИСТЕМІ ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ

Семінар – це така організація навчання, яка формує стійкий інтерес до предмета, що вивчається, вчить аналізувати й узагальнювати матеріал, ар-

гументовано відстоювати свою точку зору, бути самокритичним і об'єктивним, поважати чужу думку, бути коректним і вміти правильно реагувати на зауваження, вміло працювати з джерелами інформації.

При підготовці до семінару завдання вчителя полягає в тому, щоб старанно продумати, спланувати і організувати різноманітні види пізнавальної діяльності, спрямованої на розвиток можливостей і здібностей кожного учня.

Одне з головних завдань семінару – прищеплювати учням навички самостійної діяльності. При цьому учні мобілізують себе в роботі, вчать слухати інших, логічно будувати свої виступи, ставити запитання, уточнювати незрозуміле, доповнювати відповіді товаришів і рецензувати їх.

Методика проведення семінарів різноманітна, як різноманітні форми самостійної роботи, але саме на семінарському занятті вчитель має можливість оцінити знання кожного учня, а кожний учень – реалізувати свої знання, розширити кругозір.

Семінарські заняття пропонується проводити як у ході, так і по завершенні вивчення матеріалу. Пропонуємо вісім видів семінарських занять, щоб учитель міг вибрати ту форму проведення, яка найбільш повно розкриватиме ту чи іншу тему.

1. Семінар-бесіда

Мета семінару-бесіди полягає в тому, щоб поглибити і розширити знання учнів з теми, виявити рівень засвоєння знань, умінь і навичок, здатності використовувати їх у практиці.

У процесі підготовки учні працюють з методичною літературою, періодикою, підручниками, навчальними посібниками. За декілька днів до семінару учні отримують індивідуальні завдання з урахуванням їх інтересів, орієнтацій і досвіду пізнавальної діяльності. Перш за все, слід використати запитання підручника української мови, які є в кінці кожної великої теми (розділу).

2. Семінар-зустріч

На семінар-зустріч запрошують досвідчених практиків, спеціалістів (мовознавців, викладачів вузів, учених, методистів), що мають публікації з даного питання.

Підготовка до семінару йде у двох напрямках: учні отримують індивідуальні завдання згідно з інтересами і досвідом; вчитель готує запрошеного спеціаліста до виступу, враховуючи при цьому, що особливо необхідно знати учням з його досвіду.

Значення таких семінарів у тому, що учні переконуються в існуванні стійкої залежності між рівнем професіоналізму і необхідністю постійної роботи над удосконаленням знань, умінь і навичок.

3. Семінар з прослуховуванням доповідей і рефератів

Мета такого семінару полягає не лише в тому, щоб поглибити знання учнів з даної теми, але й оцінити можливості та рівень їх підготовленості до роботи над джерелами, здатність аналізувати, робити висновки, оцінювати ступінь опрацювання даного питання в науковій літературі. Учневі доручається підготувати доповідь чи реферат на тему: “Роль Т.Г.Шевченка у формуванні і становленні нової української мови”, “Сучасні новотвори в українській періодиці” тощо. Одночасно призначаються співдоповідачі та опоненти.

Результативність такої роботи залежить від того, як організована індивідуальна робота над доповіддю і як група бере участь у її обговоренні.

Необхідно також дотримуватися вимог щодо структури та оформлення рефератів – тема, план, порядок оформлення, список використаних джерел, пунктуаційна й орфографічна грамотність, рецензія.

На рецензування реферат віддається іншому учневі. Рецензія має бути об’єктивною, грамотною і свідчити про глибину знань рецензента, його вміння аналізувати запропонований матеріал.

На семінарі учні вільно обмінюються думками. Успіх такого семінару залежить від попередньої індивідуальної роботи учнів, від професіоналізму керівника семінару. Вчитель має бути готовий відповісти на будь-яке запитання, вміти виявити різноманітні точки зору з даної проблеми, стимулювати нестандартний підхід до обговорюваних питань, самостійність і оригінальність суджень учнів.

4. Семінар-диспут

Це досить складна форма проведення занять, яка розвиває здатність логічно, самостійно мислити, відстоювати власні переконання, вміти об-

ґрунтовувати свою точку зору, оперувати доказами і аргументами.

Головна мета – через індивідуальну точку зору, різноманітні підходи розв'язати нестандартні завдання, формувати професіональні погляди і переконання.

Семінару-диспуту передуює велика індивідуальна робота щодо оволодіння методикою проведення диспуту, добору влучних виразів, цитат для підтвердження своїх думок, поглядів, доведень. Тема диспуту має бути конкретною і органічно впливати із змісту матеріалу, що вивчається. Назва теми повинна бути гострою, проблематичною, містити в собі таку проблему, яка розв'язується учнями по-різному, викликає суперечливі судження.

Після вибору теми добираються питання для обговорення, які конкретизують дану тему. Для підготовки семінару-диспуту необхідно розподілити індивідуальні завдання: підготовка анкети, добір літератури, відбір проблемної ситуації на тему суперечки.

Підсумки семінару-диспуту підводить ведучий-викладач чи учень; він підкреслює висновки, до яких прийшли учасники семінару, висловлює свою думку – чи вдалось розв'язати проблему і називає питання, над яким слід ще подумати.

У кінці заняття вже вчитель (якщо він не був ведучим диспуту) підводить загальний підсумок: наскільки глибоко і методично правильно були поставлені опонентами запитання, які відповіді, яка якість засвоєння матеріалу; дається оцінка активності і рівня підготовленості кожного учня, учасника семінару.

5. Семінар з елементами дискусії

Поряд із семінаром-диспутом можна проводити семінари з елементами дискусії, проте слід пам'ятати, що не кожна тема містить у собі засади для наукової полеміки; особливість дискусії на семінарі в тому, що вона проходить у гострій полемічній формі і при не досить серйозному підході може перетворитися у взаємне нерозуміння. Учасники дискусії повинні бути якнайкоректніші, поважати чужу думку, навіть коли вона не збігається із загальноприйнятою. Специфіка дискусії в тому, що в полеміці сторони опираються лише на власну пам'ять, треба швидко знайти відповідь на

заперечення і запитання опонента, а це вимагає досить серйозної попередньої підготовки і глибоких знань, а також витримки, вміння володіти собою, щоб не розгубитися і “не відступити” – не через незнання, а тому, що не зумів швидко і чітко зорієнтуватися і гідно заперечити опоненту.

Підводячи підсумки такого семінару, слід окремо відзначити учнів, які продемонстрували логічне мислення, глибину знань, вміння вести наукову дискусію.

6. Семінар-діалог

У ході семінару-діалогу учні висловлюють різні точки зору, а вчитель, керівник семінару, вислуховуючи думки його учасників, уміло спростовує помилкові судження і новими запитаннями активізує мисленнєву діяльність, стимулює активність. Завдання вчителя полягає в тому, щоб у жорсткій постановці запитань здійснювати керівництво мисленнєвим процесом учнів. Ефективність цієї форми семінару в тому, що вчитель повинен будувати діалог так, щоб він був міркуючим, напруженим і, звичайно ж, цікавим.

На семінарі учні задають один одному запитання, вільно висловлюють власну думку, мають право на помилку. При підготовці такого семінару вчитель повинен врахувати, що не всі учні психологічно готові до того, щоб вести діалог не лише з учителем, але й з учнями. Діалогічне спілкування розраховане на учнів, які вміють цілком вільно викладати думки; важливо також враховувати суб'єктивні фактори: можлива замкнутість характеру учня, нерішучість у прийнятті рішень, інертність мислення, сором'язливість. Все це утруднює діалог, заважає учневі повністю розкрити себе, показати свої знання, тому вчителю слід бути якомога уважнішим саме до таких учнів, пам'ятаючи, що семінар-діалог якраз і є дійовим засобом подолання вказаних рис у характері й поведінці учня.

Семінар-діалог дозволяє учням удосконалювати методику ведення діалогу, що безперечно, важливо для майбутнього випускника, спеціаліста. Успіх семінару залежить від того, наскільки вміло проведена підготовча робота з учнями нетовариськими, замкнутими чи, навпаки, занадто емоційними, які не завжди вміють володіти собою. Можна використовувати діалог з комп'ютером, заздалегідь підготовлені тести; слід також враховувати рівень підготовленості групи, наявність навчальної літератури з дано-

го питання, загальний емоціональний настрій учнів. Вибір теми діалогу визначається характером матеріалу, що вивчається, його можливістю викликати живий інтерес і активність учнів.

7. Семінар-конференція

Ця форма семінару використовується як підсумкова з цілого розділу (чи навіть предмета), і тема такого семінару присвячена актуальним проблемам. До семінару-конференції готується доповідь (чи кілька доповідей), потім доповіді обговорюються, а журі вибране з учнів, визначає глибину і змістовність доповідей, оригінальність суджень, висловлених авторами, а також уміння доповідача зацікавити аудиторію. Журі підводить підсумок обговоренню, враховуючи рівень активності кожного учня, а вчитель, враховуючи думку учнів, хід усного обговорення доповідей і рівень їх актуальності, виставляє загальну оцінку, вказуючи при цьому на сильні і слабкі місця в роботі кожного. Така організація семінару активізує індивідуальну роботу учнів, так як вони наочно бачать ті недоречності, які слід усунути, і те позитивне, що можна використати в подальшій роботі.

Семінар-конференція сприяє глибокому засвоєнню теорії і оволодінню навичками аналізу результатів пізнавальної діяльності, дозволяє учням активно включатися в серйозне обговорення наукової проблеми.

У практиці школи важливим є використання реферативної системи, що створює основу для творчої діяльності кожного учня, дозволяє переконатися у своїх можливостях і здібностях, озброює їх вмінням самостійно працювати над першоджерелами, оперувати фактами, вчити вмінню володіти аудиторією, що знадобиться в їхньому подальшому житті.

Крім того, сама форма семінару-конференції надає особливу значимість і серйозність роботі, залучаючи учнів до можливої подальшої наукової роботи, основні навички якої можуть і повинні закладатися в школі.

8. Семінар з елементами індивідуальної і групової роботи за зміненими запитаннями

Це своєрідна форма семінару, метою якого є прагнення навчити учнів використовувати інформацію у змінених умовах – учні повинні вільно орієнтуватися не тільки у фактичному матеріалі, але й в формулюваннях. План семінару дається учням заздалегідь, але на самому семінарі запитання даються у дещо зміненому вигляді. Учні, які на екзамені беруть білети, працюють над своїм пи-

танням, а потім об'єднуються в групи, так як у деяких учнів виявляються подібні питання, і тепер уже йде групове обговорення. Керівник групи після спільного обговорення питання оголошує спільне рішення, члени групи доповнюють і потім пропонується новий варіант формулювання питання. Але цей варіант повинен мати обґрунтування, як наукове, так і логічне. Така форма семінару забезпечує високу творчу активність, вміння обговорювати питання, відмовлятися від стереотипів, слухати і враховувати думку інших, приходити до спільного висновку. На такому семінарі учень не може бути пасивним, його може спитати вчитель, і він повинен дати відповідь від імені групи, але вміти висловити при цьому свою думку.

Таким чином, використання різноманітних форм семінарських занять дає змогу не тільки активізувати пізнавальну діяльність учнів, а й сприяє стійкому засвоєнню знань, умінь і навичок учнів з рідної мови.

Література

1. Пантелеева Л.Т. Типы семинарских занятий в старших классах // Литература в школе. – 1988. – № 4. – С. 22–29.
2. Римаренко З.С. Семінарські заняття в школі. – К.: Радянська школа, 1981. – 124 с.
3. Беляєв О.М. Концепція інтенсивного навчання мови // Українська мова і література в школі. – 1991. – № 6. – С. 26–30.
4. Токмань Г. Уроки – проблемні семінари в старших класах // Ди-вослово. – 1995. – № 1. – С. 52–54.

*Іващенко Л.К.
Національний педагогічний університет
імені М.П.Драгоманова*

ПЕДАГОГІЧНИЙ МУЗЕЙ В ІСТОРІЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ

У кінці XIX – поч. XX ст. в Україні створювалися педагогічні музеї при управліннях навчальних округів, народних училищах. Організаторами їх були земства, міські органи самоуправління, просвітницькі громадські організації і окремі особи. З 1899 р. працював пересувний музей наочних посіб-